

Republica Moldova

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

**HOTĂRÂRE
PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE**

a unor dispoziții din articolul 6 pct. 11¹) din Codul de procedură penală
(definiția noțiunii de „eroare gravă de fapt”)

(sesizările nr. 122g/2019 și nr. 216g/2019)

CHIȘINĂU

23 ianuarie 2020

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR DISPOZIȚII DIN ARTICOLUL 6 PCT. 11¹) DIN CODUL DE PROCEDURĂ
PENALĂ

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională, judecând în componența:

dlui Vladimir ȚURCAN, *președinte*,
dlui Eduard ABABEI,
dnei Domnica MANOLE,
dlui Nicolae ROȘCA,
dnei Liuba ȘOVA,
dlui Serghei ȚURCAN, *judecători*,
cu participarea dlui Gheorghe Reniță, *asistent judiciar*,

Având în vedere sesizările înregistrate pe 28 iunie 2019 și, respectiv, pe 6 decembrie 2019,
Examinând sesizările menționate în ședință publică,
Având în vedere actele și lucrările dosarului,
Deliberând în camera de consiliu,

Pronunță următoarea hotărâre:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află sesizările nr. 122g/2019 și nr. 216g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a textului „eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor” din articolul 6 pct. 11¹) din Codul de procedură penală, ridicată de dl avocat Radu Dumneanu în dosarele nr. 1ra-960/2019 și, respectiv, nr. 1ra-1134/2019, pendinte la Curtea Supremă de Justiție.

2. Sesizările privind excepția de neconstituționalitate au fost trimise la Curtea Constituțională de două complete de judecată de la Curtea Supremă de Justiție, în baza articolului 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituție.

3. Prin decizia Curții Constituționale din 12 decembrie 2019, sesizările privind excepția de neconstituționalitate au fost declarate admisibile, fără a prejudeca fondul cauzei.

4. Totodată, având în vedere identitatea de obiect, Curtea a decis conexarea sesizărilor într-un singur dosar în baza articolului 43 din Codul jurisdicției constituționale, atribuindu-i numărul „122g/2019”.

5. În procesul examinării excepției de neconstituționalitate, Curtea Constituțională a solicitat opiniile Parlamentului, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului, Procuraturii Generale și Institutului de Reforme Penale.

6. La ședința publică a Curții, excepția de neconstituționalitate a fost susținută de către dl avocat Radu Dumneanu, autorul acesteia. Parlamentul a fost reprezentat de către dl Radu Radu, consultant principal în cadrul Serviciului reprezentare la Curtea Constituțională și la organele de drept

din cadrul Direcției generale juridice a Secretariatului Parlamentului. Guvernul a fost reprezentat de către dl Eduard Serbenco, secretar de stat în cadrul Ministerului Justiției.

CIRCUMSTANȚELE LITIGIILOR PRINCIPALE

1. Circumstanțele cauzei penale nr. Ira-960/2019

7. Pe 8 august 2017, Judecătoria Chișinău a pronunțat o sentință prin care dna Vera Țurcanu a fost găsită vinovată de comiterea infracțiunii prevăzute de articolul 190 alin. (5) din Codul penal [*escrocherie comisă în proporții deosebit de mari*] și i s-a aplicat pedeapsa închisorii pe un termen de opt ani.

8. Printr-o decizie din 7 decembrie 2018, Curtea de Apel Chișinău a menținut sentința instanței de fond.

9. Apărătorii dnei Vera Țurcanu, domnii avocați Vitalie Nagacevschi și Radu Dumneanu, au contestat cu recurs decizia instanței de apel. În cererea de recurs, avocații au invocat, între altele, că atât instanța de fond, cât și cea de apel au lăsat fără apreciere probele prezentate de apărare, care ar fi demonstrat că în această cauză este vorba de relații civile, nu de infracțiunea de escrocherie.

10. Pe 29 ianuarie 2019, dl avocat Radu Dumneanu, care o reprezintă pe dna Vera Țurcanu, a ridicat în fața Curții Supreme de Justiție excepția de neconstituționalitate a textului „eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor” din articolul 6 pct. 11¹) din Codul de procedură penală.

11. Printr-o încheiere din 20 iunie 2019, Curtea Supremă de Justiție a admis cererea privind ridicarea excepției de neconstituționalitate și a trimis sesizarea către Curtea Constituțională, în vederea soluționării acesteia.

2. Circumstanțele cauzei penale nr. Ira-1134/2019

12. Pe 13 decembrie 2018, Judecătoria Chișinău a pronunțat o sentință prin care dl Vasile Reniță a fost găsit vinovat de comiterea infracțiunii prevăzute de articolul 264 alin. (4) din Codul penal [*încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport*] și i s-a aplicat pedeapsa închisorii pe un termen de cinci ani.

13. Printr-o decizie din 19 februarie 2019, Curtea de Apel Chișinău a menținut sentința instanței de fond.

14. Apărătorul dlui Vasile Reniță, dl avocat Radu Dumneanu, a contestat cu recurs decizia instanței de apel. În cererea de recurs, avocatul a invocat, între altele, că atât instanța de fond, cât și cea de apel au lăsat fără apreciere argumentele părții apărării, care ar fi demonstrat nevinovăția persoanei.

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR DISPOZIȚII DIN ARTICOLUL 6 PCT. 11¹⁾ DIN CODUL DE PROCEDURĂ
PENALĂ

15. Pe 22 martie 2019, dl avocat Radu Dumneanu a ridicat în fața Curții Supreme de Justiție excepția de neconstituționalitate a textului „eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor” din articolul 6 pct. 11¹⁾ din Codul de procedură penală.

16. Printr-o încheiere din 3 decembrie 2019, Curtea Supremă de Justiție a admis cererea privind ridicarea excepției de neconstituționalitate și a trimis sesizarea către Curtea Constituțională, în vederea soluționării acesteia.

LEGISLAȚIA PERTINENTĂ

17. Prevederile relevante ale Constituției sunt următoarele:

Articolul 1 Statul Republica Moldova

„[...]”

(3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate.”

Articolul 20 Accesul liber la justiție

„(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

[...]”

Articolul 23 Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle

„[...]”

(2) Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative.”

18. Prevederile relevante ale Codului de procedură penală sunt următoarele:

Articolul 6 Termeni și expresii utilizate în prezentul cod

„Termenii și expresiile utilizate în prezentul cod au următorul înțeles, dacă nu este o mențiune deosebită:

[...]”

11¹⁾ *eroare gravă de fapt* – stabilirea eronată a faptelor, în existența sau inexistența lor, prin neluarea în considerare a probelor care le confirmau sau prin denaturarea conținutului acestora. **Eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor;**

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR DISPOZIȚII DIN ARTICOLUL 6 PCT. 11¹⁾ DIN CODUL DE PROCEDURĂ
PENALĂ

[...].”

Articolul 27
Libera apreciere a probelor

„(1) Judecătorul și persoana care efectuează urmărirea penală apreciază probele în conformitate cu propria lor convingere, formată în urma cercetării tuturor probelor administrate.

(2) Nici o probă nu are putere probantă dinainte stabilită.”

Articolul 95
Admisibilitatea probelor

„(1) Sunt admisibile probele pertinente, concludente și utile administrate în conformitate cu prezentul cod.

(2) Chestiunea admisibilității datelor în calitate de probe o decide organul de urmărire penală, din oficiu sau la cererea părților, ori, după caz, instanța de judecată.

(3) Dacă administrarea probelor a fost efectuată cu respectarea dispozițiilor prezentului cod, argumentarea inadmisibilității probelor se face de către partea care cere respingerea lor. În caz contrar, obligația de a argumenta admiterea lor revine părții care le-a administrat sau părții în favoarea căreia au fost administrate probele.”

Articolul 101
Aprecierea probelor

„(1) Fiecare probă urmează să fie apreciată din punct de vedere al pertinentei, concludenței, utilității și veridicității ei, iar toate probele în ansamblu – din punct de vedere al coroborării lor.

(2) Reprezentantul organului de urmărire penală sau judecătorul apreciază probele conform propriei convingeri, formate în urma examinării lor în ansamblu, sub toate aspectele și în mod obiectiv, călăuzindu-se de lege.

(3) Nici o probă nu are o valoare dinainte stabilită pentru organul de urmărire penală sau instanța de judecată.

(4) Instanța de judecată este obligată să pună la baza hotărârii sale numai acele probe la a căror cercetare au avut acces toate părțile în egală măsură și să motiveze în hotărâre admisibilitatea sau inadmisibilitatea tuturor probelor administrate.

[...].”

Articolul 427
Temeiurile pentru recurs

„(1) Hotărârile instanței de apel pot fi supuse recursului pentru a repara erorile de drept comise de instanțele de fond și de apel în următoarele temeuri:

[...]

6) instanța de apel nu s-a pronunțat asupra tuturor motivelor invocate în apel sau hotărârea atacată nu cuprinde motivele pe care se întemeiază soluția ori motivarea soluției contrazice dispozitivul hotărârii sau acesta este expus neclar, sau instanța a admis o **eroare gravă de fapt**, care a afectat soluția instanței;

[...].”

ÎN DREPT

A. ADMISIBILITATEA

19. Prin decizia din 12 decembrie 2019, Curtea a confirmat respectarea, în prezenta cauză, a condițiilor de admisibilitate a unei excepții de neconstituționalitate, stabilite în jurisprudența sa constantă.

20. Curtea a reținut că obiectul excepției de neconstituționalitate îl constituie textul „eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor” din articolul 6 pct. 11¹) din Codul de procedură penală. Verificarea constituționalității acestui tip de acte normative ține de competența sa *ratione materiae*, potrivit articolului 135 alin. (1) lit. a) din Constituție.

21. Excepția de neconstituționalitate a fost ridicată în două cauze penale care au ca obiect un recurs împotriva deciziilor instanței de apel. Curtea a observat că autorul sesizărilor a invocat în cererile sale de recurs că prima instanță și instanța de apel ar fi comis o eroare gravă de fapt. Prin urmare, Curtea a admis că prevederile contestate sunt aplicabile în cauzele în care a fost ridicată excepția.

22. De asemenea, excepția a fost ridicată de către reprezentantul uneia dintre părțile la proces. Astfel, sesizările sunt formulate de către subiectul cărui a i s-a conferit acest drept, în baza articolului 135 alin. (1) literele a) și g) din Constituție, așa cum a fost interpretat acesta prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 9 februarie 2016.

23. Curtea a mai reținut că prevederile aplicabile contestate nu au făcut anterior obiect al controlului de constituționalitate.

24. Pentru a declara admisibile sesizările, Curtea a trebuit să stabilească și incidența drepturilor garantate de Constituție, invocate de către autorul acesteia.

25. Curtea a reținut că autorul sesizărilor susține că prevederile contestate contravin articolelor 1 alin. (3) (care stabilește trăsăturile definitorii ale statului de drept), 22 (care garantează principiul neretroactivității legii) și 23 (care stabilește condițiile calității legii) din Constituție.

26. În acest sens, Curtea a observat că articolul 22 din Constituție nu este incident în prezenta cauză. Definiția noțiunii de eroare gravă de fapt nu ridică o problemă din perspectiva respectării principiului neretroactivității legii. Totodată, autorul sesizărilor nu a argumentat incidența articolului 1 alin. (3) din Constituție.

27. Pentru că este suverană cu privire la competența sa, Curtea nu poate fi constrânsă, la examinarea constituționalității unui text de lege, să analizeze dispozițiile criticate prin prisma normelor constituționale invocate de către autorul excepției, ci este liberă să le analizeze și în raport cu prevederile constituționale relevante pentru soluționarea sesizării,

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR DISPOZIȚII DIN ARTICOLUL 6 PCT. 11¹) DIN CODUL DE PROCEDURĂ
PENALĂ

importante fiind inclusiv argumentele aduse în acest sens (a se vedea HCC nr. 21 din 3 octombrie 2019, § 23; HCC nr. 15 din 22 mai 2018, § 24; HCC nr. 7 din 26 aprilie 2018, § 23).

28. Curtea a reiterat că articolul 20 din Constituție, care reglementează dreptul de acces liber la justiție, își găsește corespondența în dispozițiile articolului 6 § 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Astfel, articolul 20 din Constituție are același câmp de aplicare ca dreptul la un proces echitabil garantat de Convenție.

29. În jurisprudența sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a menționat că, de vreme ce articolul 6 § 1 din Convenție garantează dreptul la un proces echitabil, acesta nu stabilește anumite reguli privind admisibilitatea probelor. Atât admisibilitatea probelor, cât și aprecierea lor constituie, în primul rând, o problemă de reglementare în legislația națională și este de competența instanțelor naționale să evalueze dovezile din fața lor (a se vedea *Lhermitte v. Belgia* [MC], 29 noiembrie 2016, §83). Dacă sarcina Curții Europene constă în a verifica dacă procedura în ansamblul său, inclusiv modul de prezentare a mijloacelor de probă, are un caracter echitabil într-un caz concret, atunci sarcina Curții Constituționale constă în a verifica dacă legislația contestată asigură o bază pentru pronunțarea unui act judiciar cu respectarea rigorilor procesului echitabil garantat constituțional.

30. Garanția echității din articolul 6 § 1 din Convenție impune un control al legalității probelor. Mai mult, aceasta presupune ca acuzatului să i se ofere posibilitatea de a contesta probele (a se vedea DCC nr. 47 din 22 mai 2018, § 49).

31. Așadar, Curtea a considerat că textul „eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor” din articolul 6 pct. 11¹) din Codul de procedură penală trebuie raportat la exigențele dreptului la un proces echitabil.

32. Prin urmare, Curții îi rămâne să verifice dacă prevederile contestate respectă standardul calității legii, din perspectiva articolelor 20 și 23 din Constituție.

33. În consecință, Curtea a declarat admisibile sesizările. În continuare, Curtea va trece la examinarea fondului cauzei.

B. FONDUL CAUZEI

PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 20, ÎN COROBORARE CU
ARTICOLUL 23 DIN CONSTITUȚIE

A. Argumentele autorului excepției de neconstituționalitate

34. În motivarea excepției de neconstituționalitate, autorul susține că textul „eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor”

din articolul 6 pct. 11¹) din Codul de procedură penală contravine noțiunii de „eroare gravă de fapt” (stabilirea eronată a faptelor, în existența sau inexistența lor, prin neluarea în considerare a probelor care le confirmau sau prin denaturarea conținutului acestora), prevăzute de același articol. În ședința publică a Curții, autorul excepției de neconstituționalitate a menționat că această incoerență normativă creează riscul încălcării dreptului la un proces echitabil.

35. De asemenea, autorul a mai susținut că stabilirea eronată a faptelor este posibilă doar ca rezultat al aprecierii arbitrare a probelor.

36. În opinia sa, prevederile contestate îi conferă Curții Supreme de Justiție o putere discreționară excesivă. Această stare de lucruri conduce la respingerea arbitrară de către Curtea Supremă de Justiție a cererilor de recurs, atunci când se invocă faptul că prima instanță sau instanța de apel a comis o eroare gravă de fapt.

B. Argumentele autorităților și a organizațiilor cărora li s-a solicitat și au prezentat opinia

37. Președintele Republicii Moldova a subliniat, în opinia sa scrisă, că opțiunea legislatorului de a delimita noțiunile „eroare gravă de fapt” și „aprecierea greșită a probelor” este neinspirată. Prin urmare, ar putea fi pusă în discuție cerința previzibilității legii. Totuși, Codul de procedură penală nu poate să abunde în texte explicative și că în orice sistem de drept există un element inevitabil de interpretare judiciară. Așadar, Președintele Republicii Moldova a notat că solicitarea autorului excepției de neconstituționalitate privește o problemă de interpretare a legii, care ține de competența instanțelor de judecată.

38. Parlamentul nu i-a prezentat Curții punctul de vedere cu privire la sesizare. Totuși, în ședința publică a Curții, reprezentantul Parlamentului a susținut că prevederile contestate sunt previzibile. Acesta a explicat că noțiunile de „eroare gravă de fapt” și „aprecierea greșită a probelor” au un conținut diferit. Prin urmare, reprezentantul Parlamentului a pledat pentru respingerea sesizărilor ca nefondate.

39. În opinia prezentată de către Guvern se menționează că trebuie delimitate noțiunile de „eroare gravă de fapt” și „aprecierea probelor”. În particular, „eroarea gravă de fapt” presupune reținerea de către instanța de judecată a unei împrejurări esențiale fără ca probele administrate să o confirme sau, dimpotrivă, presupune lipsa reținerii unei astfel de împrejurări, deși probele administrate o confirmau. Aceste ipoteze sunt rezultatul denaturării probelor. „Aprecierii probelor” constă în operațiunea mentală pe care o efectuează instanța de judecată pentru a determina ponderea fiecărei probe, precum și a tuturor probelor în ansamblu. Judecătorul examinează probele administrate într-o cauză după intima sa convingere. Acest fapt presupune aplicarea unui silogism care să facă transparentă și inteligibilă concluzia instanței asupra situației de fapt

pe care a reținut-o într-o cauză concretă. Așadar, Guvernul susține că prevederile contestate nu contravin Constituției.

40. În opinia sa, Procuratura Generală a notat că „eroarea gravă de fapt” nu echivalează cu o apreciere greșită a probelor. Eroarea gravă de fapt constă în respingerea unor probe sau în neluarea acestora în considerare, pe când aprecierea probelor se face de către judecător, pe baza intimei sale convingeri, fapt care presupune o examinare a tuturor probelor, sub toate aspectele, complet și obiectiv. Astfel, excepția de neconstituționalitate privește o problemă de interpretare și de aplicare a legii, nu o problemă de drept constituțional. Prin urmare, Procuratura Generală a menționat că sesizarea trebuie respinsă.

41. Potrivit opiniei Institutului de Reforme Penale, o eroare gravă de fapt poate fi comisă prin mai multe forme alternative: (i) refuzul de a admite o probă fără a verifica relevanța acesteia; (ii) constatarea eronată a faptului că o probă nu este relevantă; și (iii) denaturarea conținutului probei în cadrul verificării veridicității și concluziei. Rezultă că o constatare a unei erori grave de fapt nu poate avea loc decât prin aprecierea probelor. În consecință, teza a doua din articolul 6 pct. 11¹) din Codul de procedură penală (conform căreia „eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor”) contravine tezei întâi din aceeași articol (potrivit căreia eroarea gravă de fapt semnifică „stabilirea eronată a faptelor, în existența sau inexistența lor, prin neluarea în considerare a probelor care le confirmau sau prin denaturarea conținutului acestora”), fapt care prezintă o problemă de previzibilitate a legii.

C. Aprecierea Curții

1. Principii generale

1.1. Calitatea legii

42. Curtea reține că exigențele preeminenței dreptului presupun, *inter alia*, asigurarea legalității și a certitudinii juridice (Raportul privind preeminența dreptului, adoptat de Comisia de la Veneția la cea de-a 86 sesiune plenară, 2011, § 41). În acest sens, articolul 23 alin. (2) din Constituție impune adoptarea de către legislator a unor legi accesibile și previzibile.

43. Condiția accesibilității presupune ca textele de lege să poată fi cunoscute de către destinatari. Orice persoană trebuie să poată să dispună de informații privind normele juridice aplicabile într-un caz concret (*Khlyustov v. Rusia*, 11 iulie 2013, § 68). Accesibilitatea legii are în vedere aducerea la cunoștința publică a actelor normative și intrarea în vigoare a acestora, care se realizează în baza articolului 76 din Constituție, legea fiind publicată în Monitorul Oficial.

44. La rândul ei, condiția previzibilității este îndeplinită atunci când persoana poate – în caz de necesitate, cu o asistență juridică adecvată – să prevadă, într-o măsură rezonabilă în circumstanțele cauzei, consecințele pe care le poate avea o anumită conduită (*Gestur Jónsson și Ragnar Halldór Hall v. Islanda*, 30 octombrie 2018, § 88; *Berardi și Mularoni v. San Marino*, 10 ianuarie 2019, § 40).

45. Totodată, pentru ca legea să îndeplinească exigența previzibilității, ea trebuie să precizeze cu suficientă claritate întinderea și modalitățile de exercitare a puterii discreționare a autorităților în domeniul respectiv, ținând cont de scopul legitim urmărit, pentru a-i oferi persoanei o protecție adecvată împotriva arbitrarului (*Sissanis v. România*, 25 ianuarie 2007, §66; *Seychell v. Malta*, 28 august 2018, § 50-52).

46. O putere discreționară care nu este delimitată, chiar dacă face obiectul controlului judiciar din punct de vedere formal, nu trece de testul previzibilității. Aceeași concluzie este valabilă și pentru puterea discreționară nelimitată a instanțelor judecătorești (HCC nr. 28 din 23 noiembrie 2015, § 61).

47. La elaborarea unui act normativ, legislatorul trebuie să respecte normele de tehnică legislativă pentru ca acesta să corespundă exigențelor calității, *i.e.*: accesibilitatea și previzibilitatea. În particular, textul legislativ trebuie să corespundă principiului coerenței.

48. Astfel, legea trebuie să asigure o legătură logico-juridică între dispozițiile pe care le conține și să evite paralelismele legislative, care generează incertitudine și insecuritate juridică. În procesul de legiferare este interzisă instituirea aceluiași reglementări în mai multe articole sau alineate din același act normativ ori în două sau mai multe acte normative (HCC nr. 2 din 30 ianuarie 2018, § 45).

1.2. Dreptul la un proces echitabil din perspectiva aprecierii probelor

49. Dreptul la un proces echitabil, garantat de articolul 20 din Constituție și, respectiv, de articolul 6 § 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, trebuie să fie practic și efectiv, nu teoretic și iluzoriu.

50. Caracterul echitabil al procesului penal trebuie apreciat având în vedere întreg procesul. În acest sens, în cazul *Ibrahim și alții v. Regatul Unit* [MC], 13 septembrie 2016, Curtea Europeană a sistematizat o listă neexhaustivă de factori relevanți pentru evaluarea caracterului echitabil al procesului penal, printre care: (i) cadrul juridic care reglementează admisibilitatea [și aprecierea] probelor; (ii) calitatea probelor și dacă circumstanțele în care au fost obținute pun la îndoială credibilitatea sau acuratețea acestora; (iii) existența sau inexistența posibilității pentru persoană de a contesta autenticitatea probelor și de a se opune utilizării acestora; (iv) ponderea probelor și, în special, dacă probele au format o parte integrantă sau o parte semnificativă a celor care au stat la baza condamnării, precum și ponderea altor mijloace de probă în cauză (§ 274).

51. Cercetarea judecătorească este un proces de stabilire a adevărului și constă în analiza complexă și multilaterală a probelor de către instanțe pentru a demonstra existența sau inexistența faptei reprobabile și dacă eventuala persoană inculpată a comis sau nu fapta infracțională care i se impută.

52. Instanțelor de judecată le revine sarcina de a aprecia probele în baza legii. **Exigențele dreptului la un proces echitabil impun ca aprecierea probelor să nu fie arbitrară sau nerezonabilă în mod evident.** În caz contrar, se încalcă articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (a se vedea *De Tommaso v. Italia* [MC], 23 februarie 2017, § 170, și jurisprudența citată acolo; *Hodžić v. Croația*, 4 aprilie 2019, § 58; *Makeyan și alții v. Armenia*, 5 decembrie 2019, § 47).

53. Așadar, dreptul la un proces echitabil obligă instanțele de judecată să examineze în mod adecvat observațiile, argumentele și probele prezentate de către părți și să pronunțe o hotărâre motivată. În ipoteza în care instanța de recurs nu ar remedia eventualele deficiențe admise de către prima instanță sau de către instanța de apel, atunci există riscul afectării corectitudinii generale a procedurii din perspectiva articolului 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (e.g. a se vedea *Mehdiyev v. Azerbaidjan*, 31 octombrie 2019, § 41) și a articolului 20 din Constituție. **Instanța de recurs trebuie să cenzureze orice rezultat al vreunei erori manifeste de fapt sau de drept.**

2. Aplicarea principiilor în prezenta cauză

54. Curtea reține că dacă instanța de apel a comis o eroare gravă de fapt, ca urmare a judecării unei cauze penale, atunci participanții la proces ar putea contesta cu recurs decizia în discuție [a se vedea articolul 427 alin.(1) pct. 6) din Codul de procedură penală].

55. Articolul 6 pct. 11¹) teza I din Codul de procedură penală redă definiția noțiunii de „eroare gravă de fapt”, i.e. stabilirea eronată a faptelor, în existența sau inexistența lor, prin neluarea în considerare a probelor care le confirmau sau prin denaturarea conținutului acestora.

56. Totodată, același articol prevede la pct. 11¹) teza II din Cod că „eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor”.

57. Analizând aceste texte de lege, Curtea notează, cu titlu preliminar, că nici legislatorul, nici instanțele de judecată în jurisprudența lor nu au explicat ce semnifică „aprecierea greșită a probelor”. Mai mult, acest concept nu se regăsește nici în doctrina juridică.

58. În această materie, legea procesual-penală garantează principiul liberei aprecieri a probelor (articolul 27 din Codul de procedură penală).

59. Sub acest aspect, Comisia de la Veneția a recunoscut că „întotdeauna va exista un anumit element de discreție la interpretarea legilor, stabilirea faptelor și aprecierea probelor. Aceasta este esența funcției judiciare și reprezintă un element de bază al independenței

judecătorului” [a se vedea Opinia Comisiei de la Veneția privind răspunderea penală a judecătorilor, CDL-AD (2017) 002, § 31].

60. În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a subliniat că libera apreciere a probelor exclude posibilitatea conferirii unei puteri probante dinainte stabilite unei probe. Aprecierea fiecărei probe se face de instanța de judecată ca urmare a examinării conjugate a tuturor probelor administrate, în scopul aflării adevărului. Libera apreciere a probelor nu presupune arbitrariu, ci libertatea de a aprecia probele în mod rezonabil și imparțial, iar rezultatele aprecierii probelor sunt prezentate de către instanța de judecată în acte procedurale, care trebuie să fie motivate în mod obiectiv și sub toate aspectele potrivit legii. Motivarea constă în faptul că **la admiterea unor probe și la respingerea altora judecătorul este obligat să prezinte argumentele unei asemenea soluții** (a se vedea HCC nr. 18 din 22 mai 2017, § 68 și § 70).

61. Curtea observă că legislatorul a instituit criterii de apreciere a probelor. Astfel, potrivit art. 101 alin. (1) din Codul de procedură penală, fiecare probă urmează să fie apreciată din punctul de vedere al pertinentei, concludenței, utilității și veridicității ei, iar toate probele în ansamblu – din punctul de vedere al coroborării lor. Respectarea acestor criterii permite instanțelor de judecată să tragă concluzii privind existența sau inexistența faptelor și implicit constatarea vinovăției sau a nevinovăției făptuitorului. Aprecierea probelor contrar criteriilor enunțate de lege ar putea crea o aparență falsă asupra unor fapte care trebuie dovedite și, totodată, ar putea conduce instanța la concluzii eronate asupra realității. În ipoteza în care instanța de fond și/sau instanța de apel ar comite erori care denaturează realitatea, numite în lege „erori grave de fapt”, corectarea lor, așa cum este stabilit în articolul 427 alin. (1) pct. 6) din Codul de procedură penală, îi revine instanței de recurs.

62. Eroarea gravă de fapt vizează stabilirea eronată a faptelor și constă în confirmarea eronată a existenței sau inexistenței lor. În esență, stabilirea faptelor urmărește aflarea adevărului. Aceasta este posibil ca urmare a aprecierii probelor din perspectiva veridicității lor. Prin urmare, **stabilirea faptelor se află într-o legătură indisolubilă cu aprecierea probelor.**

63. Legislatorul a prevăzut două modalități de comitere a erorii grave de fapt: 1) neluarea în considerare a probelor și 2) denaturarea probelor.

64. **Cu privire la neluarea în considerare a probelor**, Curtea reține că atât prima instanță, cât și instanța de apel ar putea admite sau, după caz, respinge cererile de administrare a probelor. În instanța de apel, părțile pot solicita reexaminarea probelor apreciate de prima instanță sau administrarea unor probe noi (articolul 405 din Codul de procedură penală). Instanța de apel deține prerogativa de a cerceta suplimentar probele administrate în prima instanță și poate administra probe noi (articolul 413 din Codul de procedură penală). Respingerea cererii de administrare a unei probe se face, de regulă, în situația în care instanța va considera că aceasta nu este pertinentă pentru cauză și implică, prin

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR DISPOZIȚII DIN ARTICOLUL 6 PCT. 11¹) DIN CODUL DE PROCEDURĂ
PENALĂ

urmare, o apreciere. De altfel, Curtea a notat că refuzul nejustificat de a audia un martor al apărării, dacă declarația acestuia este pertinentă pentru cauza examinată, constituie o eroare gravă de fapt (a se vedea DCC nr. 123 din 25 noiembrie 2019, § 22). Așadar, neluarea în considerare a probelor poate presupune, între altele, respingerea nejustificată a probelor propuse de către părți. Curtea admite că ar putea exista și situații în care instanța (de fond sau cea de apel) a lăsat fără apreciere probele anexate la materialele cauzei. Totuși, aspectul evidențiat mai sus a fost suficient pentru Curte ca să constate că prima modalitate de comitere a erorii grave de fapt poate avea legătură cu aprecierea greșită a probelor, din perspectiva pertinentei acestora.

65. **Cu privire la denaturarea probelor**, această formă de comitere a unei erori grave de fapt are la bază schimbarea intenționată a înțeleșului, naturii sau caracterului unor elemente de fapt. Prin urmare, denaturarea conținutului probei, comisă de către instanță, nu poate avea loc decât în procesul de apreciere a acesteia.

66. În aceste condiții, Curtea constată că există o incoerență între teza a doua din articolul 6 pct. 11¹) din Codul de procedură penală (conform căreia „eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor”) și teza întâi din același articol (potrivit căreia eroarea gravă de fapt semnifică „stabilirea eronată a faptelor, în existența sau inexistența lor, prin neluarea în considerare a probelor care le confirmau sau prin denaturarea conținutului acestora”). **Această incoerență normativă creează o incertitudine juridică și este de natură să afecteze dreptul la un proces echitabil al persoanei.**

67. În concluzie, textul „eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor” din articolul 6 pct. 11¹) din Codul de procedură penală contravine articolului 20 coroborat cu articolul 23 din Constituție.

Din aceste motive, în baza articolelor 135 alin. (1) literele a) și g) și 140 din Constituție, 26 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, 6, 61, 62 literele a) și e) și 68 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională

HOTĂRĂȘTE:

1. *Se admite* excepția de neconstituționalitate ridicată de către dl avocat Radu Dumneanu, în dosarele nr. 1ra-960/2019 și, respectiv, nr. 1ra-1134/2019, pendinte la Curtea Supremă de Justiție.

2. *Se declară neconstituțional* textul „eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor” din articolul 6 pct. 11¹) din Codul de procedură penală.

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR DISPOZIȚII DIN ARTICOLUL 6 PCT. 11¹⁾ DIN CODUL DE PROCEDURĂ
PENALĂ

3. Prezenta hotărâre este definitivă, nu poate fi supusă niciunei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Președinte

Vladimir ȚURCAN

*Chișinău, 23 ianuarie 2020
HCC nr. 2
Dosarul nr. 122g/2019*